

Käsinkosketeltavat muistot -aineistosarja

MUISTOJA KANSAKOULUSTA

Muistoja kansakoulusta -aineistoon sisältyy

- ideoita käsillä tekemiseen
- tieto- ja kysymyskortteja
- 16 valokuvan sarja.

Aineistoa voi soveltaa ryhmätoiminnassa osallistujien toiveiden ja taitojen mukaan tai vaikka kahden kesken. Jos keskustelua syntyy, sille kannattaa antaa tilaa.

Valmistelu

Valitse tarvitsemasi sivut. Ne kannattaa tulostaa vain yhdelle puolelle paperia ja valokuvat väritulosteena. Kuvien ja korttien laminointi lisää aineiston käyttöikää ja tekee puhdistamisen mahdolliseksi. Sivut voi tulostaa myös A3-kokoiselle paperille, jos käyttäjät näkevät huonosti.

Kerää tarvittavat materiaalit ja työvälineet.

Ideoita käsillä tekemiseen

- vohvelikirjonta (ohje)
- mustekynällä kirjoittaminen
- yhteisen muistokirjan tai Ystäväni-kirjan tekeminen
- nappikuopan, seinäpallon tai harjapallon pelaaminen
- erilaisten kuvioden tekeminen narun kanssa käsien välissä (hyviä hakusanoja: narukuvio, narutemppu, Cat's Cradle game)

Käsinkosketeltavat muistot -aineistosarja perustuu Espoossa vuonna 2016 toteutettuun työpajasarjaan. Käsinkosketeltavat muistot -työpajoihin osallistui ihmisiä, joilla on muistisairaus sekä heidän läheisiään. Työpajojen tavoitteena oli herättää erilaisten aistihavaintojen kautta muistoja lapsuudesta ja elämän varrelta varsinkin käsillä tekemisen kautta.

Työpajasarjassa osaamisensa yhdistivät kolme erilaista toimijaa:

- Eläkeliiton Elämää käsillä -hanke
- Uudenmaan Muistiluotsi
- Suomen Lelumuseo Hevosenenkä.

Työpajojen aineiston viimeisteli ja täydensi sekä esineet kuvasi RyhmäRenki (geronomi, graafinen suunnittelija Kirsi Alastalo) vuonna 2017.

Koulurakennukset ja piha

Tyypillisen maaseudun kansakoulun voi nähdä vaikka silmät kiinni. Päärakennus ja pihamaa olivat suuria. Opettaja asui usein koululla. Koulurakennuksessa saattoi olla luokkahuoneiden lisäksi veistosali, voimistelusalitali ja koulukeittola. Myös kellari ja huussi olivat tärkeitä. Koulua lämmitettiin puilla.

*Kuvaile tai piirrä,
miltä sinun koulusi näytti.*

*Miten sinun koulusi lämmitettiin?
Entä miten vesi tuli sisään?*

Tyypillinen luokkahuone

Tyypillisen luokkahuoneen etuosassa oli opettajan koroke eli kateederi, urkuharmoni, liitutaulu, helmitaulu ja karttakeppi. Esille ripustettiin opetustauluja ja karttoja. Koululaiset istuivat usein pareittain vinokantisissa pulpeteissa. Oppilaiden tavarat olivat siistissä järjestyksessä pulpetin kannen alla.

*Kuvaile tai piirrä, miltä koulusi
luokkahuoneessa näytti.*

*Mitä tavaroita sinun
pulpetissasi oli?*

Oppilaita koulun täydeltä

Vanhoissa luokkakuvissa näkyy yleensä paljon lapsia joko koulun pihalla, portailla tai luokkahuoneessa. Samalla luokalla saattoi olla jopa 50 oppilasta. Monet oppilaat kävivät joko aamuvuorossa tai iltavuorossa, koska koulujen tilat olivat ahtaita. Joidenkin koulujen luokkahuoneissa myös syötiin ja voimisteltiin.

*Millainen sinun luokkasi oli?
Pidätkö yhteyttä johonkin
luokkatoveriisi?*

Otettiinko teistä luokkakuva?

Lukujärjestyksessä laulua ja laskentaa

Kansakoulun oppiaineita olivat äidinkieli ja kirjoitus, uskonto, maantieto, historia, laskento ja muoto-oppi, luonnontieto, piirustus, laulu, voimistelu sekä käsityöt. 50-luvulla kansakoulussa ei opetettu kieliä, mutta oppikoulussa opiskeltiin ainakin ruotsia.

*Mikä oli mieluisin oppiaineesi?
Inhositko jotain oppiainetta?*

*Mistä aiheesta olisit tarvinnut
lisää opetusta?*

Lukutaito ja aapinen

Lähes kaikki suomalaiset osasivat lukea ja kirjoittaa vasta 50-luvulla. Koulussa oppilaat opettelivat lukemaan aapisen ja lukukirjan avulla.

Tuttuja aapisia olivat Kultainen aapinen, Meidän lasten aapinen, ja Suomen lasten aapinen.

Aapisen kannessa oli usein aapiskukon kuva

Muistatko sen hetken, kun opit lukemaan? Kerro lisää.

Millainen aapinen sinulla oli?

Osaatko vielä ulkoa kouluaikaisia loruja tai runoja?

Kaunokirjoitus

Kauniin käsialan opetteleminen vei paljon aikaa. Koukeroista kaunokirjoitusta harjoiteltiin 30-luvulta lähtien Toivo Salervon mallikirjaimien mukaan. Kirjoitusvälineitä olivat mustepullo, mustekynä, imupaperi ja tilkuista koottu mustekynänpyyhin.

Millä tavalla opit kirjoittamaan?

Mikä on sinulle luonnollisin tapa kirjoittaa nykyään?

Mitä mieltä olet siitä, että koulussa ei enää opetella kaunokirjoitusta?

Voimistelu ja urheilu

Varsinkin tytöt voimistelivat ja pojat keskittyivät urheilemiseen. Talvella hiihdettiin ja kesällä pallopelit olivat suosittuja. Pesäpallo levisi kouluissa 1920-1930-luvulla. Nelimaalia ja jalkapalloa pelattiin yleisesti. Jos koulussa oli voimistelusalista löytyi usein puolapuut, hyppyarkku ja nojapuut. Tahtia antoi tamburiini.

Millaisia voimisteluliikkeitä sinä muistat?

Haluatko näyttää mallia?

Mikä oli sinusta mukava liikuntalaji? Entä ikävä?

Käsitöitä tarpeen mukaan

Käsityötunneilla opeteltiin arkisia taitoja ja tehtiin tarve-esineitä. Tavallisia käsitöitä olivat ruokaliinat, essut, pyyhkeet, pannulaput, villasukat ja jumppapussit. Veistossa monet tekivät kauhan, astian, kukkakepin ja kirveenvarren. Monet työvälineet, kuten ompelukone, yleistyivät kansakoulun avulla.

Millaisia koulukäsitöitä sinä teit? Ovatko ne sinulla vielä tallella?

Mikä kädentaito, jonka opit koulussa, oli hyödyllisin?

Piirustus ja kuvaamataito

Piirustustunneilla piirrettiin usein mallista tai askarreltiin mallin mukaan. Käden hallinta oli tärkeämpää kuin luovuus. Piirustusvälineitä olivat esimerkiksi puuvärit, vesivärit ja Porvoon öljyväriliidut. Piirustus-niminen oppiaine muuttui 1950-luvun alussa kuvaamataito-nimiseksi.

Millaisia aiheita sinun opettajasi antoi piirustustunnilla?

Millaisia piirustusvälineitä sinun koulussasi oli?

Koululauluja ja soittimia

Laulujen oppimista pidettiin tärkeänä. Erityisesti opeteltiin lastenlauluja, maakuntalauluja, kansansävelmiä ja virsiä. Koulujen ainoa soitin oli pitkään urkuharmoni, ja sitä sai soittaa vain opettaja. Soittimet yleistyivät 50-luvulla ja koulut hankkivat esimerkiksi kapuloita, kastanjetteja, triangeleja, tamburiineja, nokkahuiluja ja kellopelejä.

Mitkä koululaulut ovat jääneet mieleesi?

Millaisia soittimia sinun koulussasi oli?

Terveydenhuolto ja terveystoiminta

Terveyssisar kiersi kouluilla rokottamassa ja opastamassa. Terveystoimintaa annettiin myös opetustaulujen avulla. Kouluruoka ja kalanmaksajäljy auttoivat pitämään koululaiset kunnossa varsinkin pulaaikana. Röntgentarkastuksien avulla torjuttiin tuberkuloosia ja kouluhammaslääkärien avulla hammaspeikkaa.

Miten terveydenhoito oli sinun koulussasi järjestetty?

Kävikö sinun koulussasi vieraita antamassa terveystoimintaa?

Kouluruoka oli puuroa ja keittoa

Kaikki koululaiset saivat ilmaisen ja lämpimän ruoan vuodesta 1948 alkaen. Yleisiä ruokia olivat kaurapuuro, kaalikeitto, makaronivelli sekä peruna ja ruskea kastike. Lisäksi sai maitoa ja näkkileipää. Koululaiset toivat tavallisesti itse keräämiään marjoja ja perunoita kouluun.

Mikä oli lempiruokasi koulussa? Inhositko jotain ruokaa?

Miten ruokailu oli järjestetty sinun koulussasi?

Vapaat välitunnit ja järjestäjän tehtävät

Välitunnilla pelattiin ja leikittiin pihalla. Monet muistavat seinäpallon, ruutu- ja naruhyppelyn, tervapadan ja nappikuopan. Jotkut vaihtelivat kiiltokuvia ja tulitikkulaatikoiden etikettejä. Muistokirjat kiersivät kädestä käteen. Järjestäjät tuulettivat luokan ja pyyhkivät liitutaulun.

Mitä sinun koulussasi kuului järjestäjän tehtäviin?

*Mitä sinä teit mieluiten välitunnilla kesäisin?
Entä talvella?*

Käytös ja kurinpito

Koulussa piti käyttäytyä hyvin. Hyvä oppilas istui hiljaa, viittasi, nousi seisomaan luvan saatuaan ja vastasi kysymykseen kuuluvalla äänellä. Kohteliaaseen käytökseen kuului kumartaminen, niaaminen ja teitittely. Opettaja saattoi tukistaa, lyödä karttakepillä, komentaa nurkkaan tai määrätä arestia.

Millaisia hyviä tapoja sinun koulussasi pidettiin tärkeänä?

Millaisia rangaistuksia sinun koulussasi oli?

Matka kouluun

Ensimmäinen koulupäivä ja koulumatka on painunut monen koululaisen mieleen. Kesällä käveltiin ja talvella hiihdettiin pitkiäkin matkoja. Pyöräileminen yleistyi 50-luvulla ja kaukaa tulevat alkoivat saada linja-autolippuja. Jotkut asuivat kortteerissa koulun lähellä.

Muistatko ensimmäisen koulupäiväsi? Kerro siitä.

Millainen sinun koulumatkasi oli? Entä koululaukkusi?

Juhlat, lomat ja lupapäivät

Koulun juhlia olivat kuusijuhla, kevätjuhla ja itsenäisyyspäivä. Koulu koristeltiin hienoksi ja oppilaat esittivät lauluja, leikkejä ja runoja. Kesälomaa on vietetty aina ja hiihtolomaa 30-luvulta lähtien. Monet maaseudulla asuneet muistavat perunannostoloman.

Koristeltiinko sinun koulusi juhlapäivinä? Miten?

*Esiinnyitkö koulun juhlissa?
Mitä esitit?*

Millaisia lupapäiviä sinun koulussasi oli?

Lagstadin kansakoulu Espoossa oli koulukäytössä kevätlukukauden 1954 loppuun saakka.

Loimaan Kauppalaan
Keskuskoulu koulun IV luokan lukujärjestys lv. 19 64 -19 65 N:o

Opettaja Kerttu Haukio

Klo	MAANANTAI	Ik.	TIISTAI	Ik.	KESKIVIIKKO	Ik.	TORSTAI	Ik.	PERJANTAI	Ik.	LAUANTAI	Ik.
	Alkuhartaus		Alkuhartaus		Alkuhartaus		Alkuhartaus		Alkuhartaus		Alkuhartaus	
8-8.45	Käsi-		Voimist.								Voimist.	
9-9.45	ti-		Laskento		Lukeminen		Uskonto		Laskento		Uskonto	
10-10.45	tä		Kieloppi		Laskento		Kieloppi		Lukeminen		Luonnont.	
11.15-12	Uskonto		Kirjoitus		Kirjoitus		Laskento		Maantiet.		Laskento	
12.15-13	Maantiet.		Laulu		Piirustus		Laulu		Kirjoitus			
13.15-14	Laskent.		Lukeminen		Piirustus		Kirjoitus					
14.15-15												

OPPILAIDEN TUNTIAJAKO

	<u>IV</u>	Ik.	Ik.
Uskonto	3		
Usk.hist. ja siv.			
Äidinkieli lukeminen	3		
kirjoitus	6		
Laskento	6		

Historia

	<u>IV</u>	Ik.	Ik.
Ympäristöoppi			
Maantieto	2		
Luonnontied. aineet	1		
Piirustus	2		

OP. VIIKKOTUNNIT 30

	<u>IV</u>	Ik.	Ik.
Käsityö	3		
Voimistelu ja urheilu	2		
Laulu	2		
Yhteensä	30		

Kansakoulun oppiaineita olivat mm. uskonto, kirjoitus, maantieto, laskento ja voimistelu.

Luokkahuoneen etuosassa oli opettajan koroke, liitutaulu, helmitaulu ja kartta.

Koulu oli oikea koulu, kun siellä oli oma poljettava urkuharmoni.

Aapiset, lukukirjat ja lukemistot ovat kuluneet monien käsissä.

Laskennossa auttoivat helmitaulu, laskutikku, viivoitin ja Elon tai Ojalan laskuoppi.

Kaunokirjoituksen harjoitteluun tarvittiin mustekynä, mustepullo ja mustekynänpyyhin.

Oppilaiden käytössä oli rihvelitaulu, johon harjoiteltiin kirjoitusta ja laskemista.

Opettaja piirsi mallin mukaan havainnollisia kuvasarjoja liitutaululle.

Luokkahuoneissa oli usein täytettyjä eläimiä, kuten siili, punatulkku ja sopuli.

Kouluruokana oli tavallisesti puuroa, velliä tai keittoa. Pelti- tai emalimukiin sai maitoa.

Muistokirjoihin kirjoitettiin värssyjä ja liimattiin kiiltokuvia.

Ristipistoilla koristeltuja ja nimikoituja käsityöpusseja sekä vohvelikankainen nenäliinalaukku

Veistossa tehtiin käyttöesineitä kuten saapasrenkejä ja puisia perinneleluja kuten kiipijäpoikia.

Kuvat: RyhmäRenki Kirsi Alastalo 2017

Kuvan esineet, yläkuva: Espoon kaupunginmuseo, Koulumuseo Lagstad

Kuvan esineet, alakuva: Loimaalaisten keräilijöiden yksityiskokoelmat

Lauri ”Tahko” Pihkalan kehittämä pesäpallo levisi kouluissa 1920-1930-luvulla.

Koulujen hiihtokisoissa puettiin päälle kankaiset numerolaput. Aikaa otettiin sekuntikellolla.

VOHVELIKIRJONTA

Tarvikkeet

- pala vohvelikangasta, noin 20 x 20 cm
- kanavaneula
- sakset
- kirjontalankaa (helmilanka, muliinilanka)

Ohje

1. Pura vohvelikankaan reunat noin 0,5 cm joka sivulta. Näin saat kauniit hapsut.
2. Suunnittele kuvio tai käytä valmista mallia. Voit myös kirjoa kankaalle erilaisia pistoja ja kuvioita ilman tarkkaa suunnitelmaa.
3. Aloita kirjonta kankaan nurjalta puolelta. Pujota lanka parin lankajuoksun ali. Pistä neula kankaan oikealle puolelle.
4. Pujota neula varovasti kankaan lankajuoksuihin ja kirjo haluamiasi kuvioita.
5. Kun lanka loppuu, pistä neula ja lanka kankaan nurjalle puolelle. Päättelä lanka pujottelemalla sitä lankajuoksuihin.
6. Jatka kirjontaa uudella langalla samoin kuin alussa.

